

Dr. Papp László*

RENDES BÍRÓSÁG – KÜLÖNBÍRÓSÁG. A SZABADALMI JOGSZOLGÁLTATÁS MEGSZERVEZÉSÉNEK ELMÉLETI KÉRDÉSEI A SZÁZADFORDULÓN

„... a szabadalmi ügyek elbírálása különös szakértelmet igényel, ... ily kérdéseknél okvetlenül szükséges lesz a bíróságnak szakértőhöz fordulnia, mert másképp aligha tudja megállapítani, hogy miben áll a szabadalom, s mi által és mennyiben sértetett az meg.”¹

I.

A modern polgári államokban a jogállamiság egyik alapfeltétele a három hatalmi ág elválasztása, amellyel lehetővé válik a jogviták eldöntésének független bíróság elé utalása. Ebben az összefüggésben a bírói függetlenség a jogállamiság egyik elemeként is értelmezhető, hiszen a megsértett jogrend helyreállításának monopoljoga az igazságszolgáltatást illeti meg.

Hazánkban a jogállami értelemben vett igazságszolgáltatásról a bírói hatalomról szóló 1869:4. tc. megalkotása óta beszélhetünk, amely elválasztotta a közigazgatástól az igazságszolgáltatást, és deklarálta, hogy a bíró kizárólag a jog normái alapján köteles ítélni.² A bírói hatalmi ág függetlensége azt az alkotmányos igényt fejezi ki, hogy az igazságszolgáltatást úgy kell megszervezni, hogy annak működése mentes legyen a törvényhozó és a végrehajtó hatalom illetéktelen beavatkozásától.³ A közigazgatás és igazságszolgáltatás elválasztását

* Dr. Papp László PhD, egyetemi adjunktus, tudományos referens, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jogtörténeti Tanszék

¹ *Deutsch Izidor*: A szabadalmi törvényjavaslat. Magyar Jogászegyleti Értekezések, 1895/11. köt. 5. füzet, p. 87.

² 1869:IV. tc. 1. §-a értelmében „az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elkülönítettik. Sem a közigazgatási, sem a bírói hatóságok egymás hatáskörébe nem avatkozhatnak.” Ehhez párosul a 19. §, mely szerint „a bíró a törvények, a törvény alapján keletkezett s kihirdetett rendeletek s a törvényerejű szokás szerint tartozik eljárni és ítélni.” A törvény jelentőségéről lásd bővebben *Máthé Gábor*: A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. tc. létrejötte és jelentősége a dualizmus jogrendszerében. *Gazdaság- és jogtudományok*: a Magyar Tudományos Akadémia Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának közleményei, 3. évf. 1/2. sz., 1969, p. 133–161.

³ Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy az 1869:IV. tc. tükrében a bírói függetlenség nem értelmezhető pusztán falként, amely megvédi az igazságszolgáltatást a másik két hatalmi ágtól, hanem ennél egy jóval bonyolultabb eszmerendszer. A törvény által, a bírói függetlenség garanciájaként meghonosított intézmények: a bírósági szervezetrendszer törvény általi meghatározottsága, az elmozdíthatatlanság és összeférhetetlenség. A törvényesen kinevezett – s ezáltal a szakmai képesítési követelményeknek is megfelelő – bíró csak a törvényben meghatározott esetekben mozdítható el, helyezhető át állásából, mely kivételek között a bírósági rendszer átszervezését, rokoni kapcsolatok folytán kialakuló összeférhetetlenséget, kötelező nyugdíjazást és a fegyelmi felelősséget találjuk. Mindegyik kivétel, de különösen az utolsó a bíróval, illetve az ítélezési tevékenységgel szemben támaszt követelményeket, mely kapcsán azt látjuk, hogy a bírói függetlenség és annak garanciái nemcsak az illetéktelen beavatkozástól való mentességet, hanem végső soron az igazságszolgáltatás pártatlanságát és átláthatóságát is szolgálták.

azonban a maga tökéletlenségében kell értelmeznünk, ugyanis tökéletes hatáskörelválasztás legfeljebb elméletileg létezik, a gyakorlatban azt megvalósítani lehetetlen.⁴ Továbbá a bíróságok és ítélobírák függetlensége – bár alapfeltétele, de – a jogállami ítélkezésnek csak egy elemét jelenti, hiszen olyan további követelményeknek mint a törvény előtti egyenlőség, az igazságszolgáltatás egységessége, szintén érvényesülni kell.

A továbbiakban az igazságszolgáltatás egységességével foglalkozunk, amely magában foglalja a rendes bíróságok és a különbíróságok alkalmazásának a problematikáját. Időtől és kortól függetlenül a téma boncolgatása közben két alapfeltételt kell elfogadnunk. *Egyrészt* a különbíróságok és az ott dolgozó bírák ítélkezőtevékenysége és jogállása ugyanolyan, mint a rendes bíróságokon dolgozó bíróké. Ebből adódóan a különbíróságok bírói ugyanazt a bírói függetlenséget élvezik, tevékenységük ugyanolyan ítélkezési tevékenységnek minősül. *Másrészt* a bírósági szervezetrendszeren belül a rendes és a különbíróságok aránya soha nem lehet azonos, mindig az előbbi primátusának kell érvényesülnie. Amennyiben az első előfeltétel sérül, valójában nem is különbíróság, hanem rendkívüli bíróság jön létre, amely sem az igazságszolgáltatás egységességével, sem pedig a jogállami bíráskodással nem egyeztethető össze.⁵ Amennyiben pedig a második követelmény sérül, azaz a különbíróságok arányaikban elérnék, esetleg meghaladnák a rendes bíróságokat, akkor az az igazságszolgáltatás egységességének az elvét emésztené fel, amivel a bírósági szervezet átláthatatlanná válna, ez pedig mind a bírósághoz fordulás jogát, mind az átlátható és kiszámítható igazságszolgáltatás követelményét sértené. Mind a két előfeltétel abból a prekoncepcióból indult ki, hogy a különbíróságok korlátozott mértékben megengedhetők, azaz a jogállamisággal nem összeegyeztethetetlenek. Kitekintve Európa többi országára azt látjuk, hogy különböző intenzitással szinte valamennyi állam alkalmazza a különbíróságokat.⁶ Mindez hazánkban sincs másképp, hiszen az Alaptörvény 25. cikk (4) bekezdése értelmében „A bírósági szervezet többszintű. Az ügyek meghatározott csoportjaira külön bíróságok létesíthetők.” Ugyanígy Alaptörvényünk hatálybalépését megelőzően az 1949:20. tv. 45. § (1)–(2) bekezdése is

⁴ Ennek értelmében a közigazgatási szervek mindig is végeznek jogszolgáltatást, ennek iskolapéldája a kihágási, majd később szabálysértési ügyek közigazgatási szervekhez való telepítése. Ugyanakkor a bíróságok is végeztek igazgatási teendőket, így a tárgyalt korszakban a telekkönyvek, azaz a mai értelemben vett ingatlan-nyilvántartás járásbírói kontroll alá került.

⁵ Ilyen rendkívüli bíróságok voltak a rögtönítélő, statáriális bíróságok.

⁶ A teljesség igénye nélkül napjainkban különbíróságként a közigazgatási bíróságot (Belgium, Bulgária, Dánia, Észtország, Finnország, Franciaország, Hollandia, Lengyelország, Litvánia, Luxemburg, Németország, Olaszország, Portugália), katonai bíróságot (Bulgária, Görögország, Románia), a tengerészeti és kereskedelmi bíróságot (Dánia, Svédország), az ingatlan-nyilvántartási bíróságot (Dánia), munkaügyi bíróságot (Ciprus, Finnország, Németország, Szlovénia), a szociális bíróságot (Németország), az adóügyi bíróságot (Németország) határozzák meg az egyes jogrendszerek.

hasonló rendelkezést tartalmazott,⁷ s ha időben visszafelé haladva alkotmányfejlődésünk kartális periódusát elhagyjuk, akkor azt tapasztaljuk, hogy 1949 előtt történeti alkotmányunk is lehetővé tette a különbíróságok szervezését. Mindezekből következik, hogy a magyar közjogi hagyomány szerves részét képezte a különbíróságokban való gondolkodás.

II.

A tanulmány a továbbiakban több mint száz év távlatából a történeti objektivitás luxusát élvezve a különbíróságok kialakításának elméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkozik, egy konkrét, jelen esetben a Szabadalmi Bíróság példáján keresztül.⁸

A magánjog rendszerén belül a szabadalmi jogot fiatal és dinamikusan fejlődő jogterületként szokás meghatározni, hiszen az arra vonatkozó modern szabályozás a 19. században jelent meg. Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy a szabadalmi gondolkodás ne lenne régebbi keletű: találmányi kizárólagosságra vonatkozó privilégiumlevelekkel⁹ vagy normatív szabályozással korábban is találkozunk.¹⁰ A találmányra mint szellemi alkotásra vonatkozó védelem a középkorban privilégiumlevél formájában jelent meg, amely uralkodói diszkrecionalitás eredménye volt. Mindezekből adódóan a szabadalmi hatóságok szerveze-

⁷ A negyedik alaptörvény-módosításig Alaptörvényünk, illetve korábbi Alkotmányunk vonatkozó rendelkezései között legfeljebb annyi különbséget vélünk felfedezni, hogy az Alaptörvény hivatkozott rendelkezése példálózó jelleggel – a közigazgatási és munkaügyi bíróságokra utalva – nevesíti a különbíróságokat, míg a korábbi Alkotmány szövegezése egyszerűen csak deklarálta azok megengedhetőségét. A negyedik alaptörvény-módosítással azonban az említett példálózó jellegű felsorolás kikerült az alapszövegből.

⁸ A Szabadalmi Bíróság ítélkezési gyakorlatának monografikus feldolgozásáról lásd bővebben: *Papp László: A szabadalmi jogvédelem történeti perspektívái*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2015.

⁹ Az első kizárólagosságra vonatkozó privilégiumlevelet Bartolomeo Verde kapta 1332-ben, amelyet további velencei privilégiumok követtek, s ennek a gyakorlatnak az összefoglalása volt az 1474-ből származó velencei dekrétum, amely a „szabadalmi jogra” vonatkozó első normatív szabály, vö.: *John A. Dienner: Patents and Nationalism – A Patent Lawyer Looks at the Problem of European Recovery*, *Journal of the Patent Office Society*, 32. évf. 8. sz., 1950. augusztus, p. 622; *Frank D. Prager: Historic Background and Foundation of American Patent Law*. *American Journal of Legal History*, 5. évf. 4. sz., 1961. október, p. 309; *Jacob S. Sherkow: Negating Invention*. *Brigham Young University Law Review*, 2011. 4. sz., p. 1096; *Edward Walterscheid: Early Evolution of the United States Patent Law: Antecedents (Part 1)*. *Journal of the Patent and Trademark Office Society*, 76. évf. 9. sz., 1994. szeptember, p. 708.

¹⁰ Az első modern szabadalmi törvényként az 1624-ből származó angol Statute of Monopolies szokás említeni. Napjainkban e törvény jelentősége és szerepe kezd új megvilágításba kerülni, amellyel a szerző is egyetért. Kétségtelen, hogy a törvény az angol jogfejlődés egy jelentős állomása, továbbá az is nyilvánvaló, hogy tartalmazza a modern szabadalmi gondolkodás alapelemeit, azonban nem hagyható figyelmen kívül, hogy a törvény nem kifejezetten a találmányi szabadalmak rendezésére született. Valódi jelentősége nem abban áll, hogy éles cezúrát vont az angol jogfejlődésben, hanem sokkal inkább abban, hogy elindította az angol jogfejlődést azon az úton, amelynek a végén a szabadalom már nem az uralkodói diszkrecionalitástól függ, hanem objektív feltételeken nyugvó alanyi jog. Hasonló véleményen van *Ove Granstrand és Oren Bracha*, vö.: *Ove Granstrand: Innovation and Intellectual Property Rights*. In: *The Oxford Handbook of Innovation*. Oxford University Press, Oxford, 2005, p. 269; *Oren Bracha: Commodification of Patents 1600–1836: How Patents Became Rights and Why We Should Care*. *Loyola of Los Angeles Law Review*, 38. évf. 1. sz., 2004, p. 193.

tével is csak akkortól kezdve lehet érdemben értekezni, amikor e diszkrecionalitás fokozatosan objektív feltételeken alapuló alanyi joggá alakult. E tendencia pedig ténylegesen a 19. században jelent meg.

A diszkrecionalitás korlátozására irányuló hazai szabályozás – és ezzel együtt a szabadalmi hatóságok – vizsgálatánál nem hagyhatjuk figyelmen kívül az osztrák joggal való szoros kapcsolatot. Bár az 1700-as években már találkozunk találmányokra vonatkozó privilégiumokkal, a rájuk irányadó szabályozás azonban csak a 18. század végén jelent meg. Az uralkodói rendeletek és elhatározások azonban nem alanyi jogon nyugvó oltalmi rendszer kialakítását jelentették, hiszen arra a 19. század második feléig várni kellett. A kiegyezés követő időszakban hazánkban az osztrák mintájú, 1852. évi pátens szabályozta a szabadalmak kérdését, amely még mindig uralkodói kegyként kezelte azokat. E megítélésen az a tény sem változtatott, hogy a szabadalmi ügyet 1867 után közös érdekű ügyként kezelték.¹¹ Az Ausztria és Magyarország között fennálló gazdasági különbségek lehetetlenné tették a két ország között a szabadalmi ügy azonos elvek mentén történő rendezését, így 1894. január elsejével hazánk, visszanyerve jogalkotási önállóságát, végre hozzáláthatott a kérdés autonóm rendezéséhez.

Ennek a folyamatnak az eredménye a találmányi szabadalmakról szóló 1895. évi XXXVII. tc., amely Magyarország első modern szabadalmi törvénye. E törvény a 19. századi tendenciáknak megfelelően már alanyi jogként kezelte az oltalomra való igényt, amely két szempontból is szervezeti relevanciával bírt.¹² *Egyrészt* ha nem uralkodói felségjog a szabadalom, akkor a törvényi feltételek fennállása esetén milyen szervnek kell azt engedélyezni? *Másrészt* ha a megadott szabadalommal összefüggésben jogvita támad, akkor azt milyen bíróság elé kell utalni? E kérdésfelvetéssel máris utalhatunk arra a kettősségre, amely ezt követően alapjaiban határozza meg a szervezeti gondolkodásunkat. E kettősség értelmében szervezeti szempontból egy adminisztratív (engedélyezési) és egy jogszolgáltató funkcióval találkozunk. E két funkció egymáshoz való viszonya kapcsán érdemes kiemelni, hogy a 19. század elején a szabadalmi oltalomból folyó jogviták általában kötelmi követelésként rendes bíróság előtt voltak érvényesíthetők, míg magáról az engedélyezésről egy közigazgatási szerv döntött. Ez a legtöbb államra jellemző megoldás azt eredményezte, hogy a közigazgatási szervek a szervezeti fejlődés egy kiindulópontját képezték, amely a továbbiakban kétféle fejlődési utat járt be. *Egyrészt* az adminisztratív funkció továbbra is közigazgatási hatáskörben maradt, míg a jogvitákat rendes bíróság elé utalták. *Másrészt* az engedélyezési funkciót a jogvitát elbíráló bírósághoz telepítették, amely bíróság ettől kezdve szervezetében és hatáskörében is „kilógott” a sorból, s elindult a különbíróvá válás útján.

¹¹ Vö.: *Balogh Judit*: Közös érdekű ügyek a dualizmus rendszerében. *Jogtörténeti Szemle*, 2007. 3. sz., p. 2–7.

¹² Az első szabadalmi törvény jelentőségéről lásd bővebben *Papp László*: 120 éves az első szabadalmi törvény. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 10. (120.) évf. 3. sz., 2015. június, p. 61–74.

Még mielőtt egyik vagy másik fejlődési utat érdemben értékelnénk, egy, a 19. századi szervezeti fejlődésre ható tényezőről kell említést tenni, amely Párizsi Unió Egyezmény (továbbiakban PUE) néven vált ismertté. Tekintettel a szabadalmi jog nemzetközivé válására, a PUE a részes állami szabályozások közelítését tűzte ki célul, s ezt minimumkövetelmények útján kívánta elérni.¹³ Ezen minimumkövetelmények közül a szervezetrendszerre egyetlen rendelkezést találunk. Az egyezmény értelmében a részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy „*az ipari tulajdon védelmére külön hivatalt rendeznek be.*”¹⁴ Ebből a rendelkezésből két sarkalatos megállapítás vonható le. *Egyrészt* a részes államoknak az iparitulajdon-jogokkal kapcsolatos kérdések rendezésére egy új, központi hatóságot kell felállítani.¹⁵ *Másrészt* a hivatkozott cikk értelmében ennek a hatóságnak a funkciója: az iparitulajdon-jogok védelme.¹⁶ Vagyis itt nem pusztán egy adminisztratív funkciót ellátó szervről van szó, amely kizárólag az engedélyezéssel foglalkozik, hanem egy olyan szervről, amely az engedélyezéssel összefüggő kérdések elbírálására is jogosult, tehát valódi jogvédelmet lát el. Sem a PUE, sem annak módosításai nem határozták meg, hogy mit kell „*ipari tulajdon védelme*” alatt érteni, így a központi hatóság szervezeti és hatásköri megoldása a részes államok viszonylatában rendkívül széles skálán mozgott.

Mindezek alapján a 19. századi megoldások között két szervezeti csoport különíthető el. A legtöbb tagállam egy különálló hivatalt hozott létre, mint pl. Magyarország, Ausztria, Németország, Svájc, Franciaország, USA, Kanada.¹⁷ Mára már egyértelmű, hogy a PUE valódi célkitűzéseit ez a szervezeti struktúra volt képes megvalósítani. Azonban az ebbe a csoportba tartozó államok megoldása sem mondható egységesnek. Ennek oka abban keresendő, hogy PUE által meghatározott „*ipari tulajdon védelme*” kitétel nem bírt egységes értelmezéssel. A fentebb említett kettős szervezeti funkció ugyanis ezen ponton bírt relevanciával, mivel számos ország a jogkérdések elbírálását továbbra is rendesbírósághoz utalta, míg voltak olyan elképzelések is, amelyek mindezt az újonnan felállított szervhez telepítették, kialakítva annak különbírói jellegét.

Hazánk az első szabadalmi törvénnyel az utóbbi mellett tört lándzsát, vagy inkább csak afelé kívánt tendálni. Érdemes megjegyezni, hogy a közigazgatás szervezetrendszeréből kiszakított testület bírói joggal való felruházása, és ezáltal különbíróként való

¹³ Susan K. Sell: *Private Power, Public Law: The Globalization of Intellectual Property Rights*. Cambridge University Press, Cambridge, 2003, p. 408.

¹⁴ PUE 12. cikk.

¹⁵ A PUE 12. cikkének eredeti francia megfogalmazása a „*Chacun des Hautes Parties contractantes s'engage à établir un service special de la propriété industrielle et un dépôt central pour la communication au public des brevets d'invention, des dessins ou modèles industriels et des marques de fabrique ou de commerce*” fordulatot használta.

¹⁶ Georg Hendrik Christian Bodenhausen: *Guide to the Application of the Paris Convention for the Protection of Industrial Property*. BIRPI, Geneva, 1968, p. 154.

¹⁷ Kósa Zsigmond: *A magyar szabadalmi törvény magyarázata: függelékben a Nemzetközi Unióra vonatkozó, Ausztriával, a Német Birodalommal, Spanyolországgal kötött nemzetközi szerződésekkel és végrehajtási rendeletekkel*. Budapest, 1911, p. 142.

működtetése nem idegen a 19. századtól. Itt csak vázlatosan utalunk a közigazgatási jogvédelemre és vele együtt a közigazgatási bírászkodásra. Franciaországban 1806-ban az Államtanácsban belül egy külön bizottságot szerveztek a közigazgatási jogviták elbírálására, amely bizottság 1836-tól sajátos eljárási rend szerint működött, s 1872-ben, végleges felépítését elnyerve, már egy független testületként határozták meg, mely alapja lett a II. világháború utáni francia közigazgatási bírászkodásnak. Továbbá utalhatunk Olaszország, Belgium és Svájc korabeli megoldásaira is, – amelyek sajátos hatáskörmegosztást alkalmazva – közigazgatási szervek és bíróságok által valósították meg a közigazgatási jogvédelmet. E tekintetben hazánk sem kirívó, hiszen nálunk is kezdetben közigazgatási szervek által, majd 1896-tól egy különbíróság formájában biztosították a közigazgatási jogvédelmet.

Mindezekből adódik, hogy a közigazgatási bírászkodás kialakítása során megfigyelhető logika a szabadalmi hatóságokra is alkalmazható lett volna.¹⁸ Ennek ellenére mégis azt tapasztaljuk, hogy a szabadalmi hatóságok különbíróságkénti megszervezése nem sikerült zökkenőmentesen. Ugyanis a közigazgatási bírászkodás szervezetrendszerének kialakításával való párhuzam során egy érdekességet fedezhetünk fel. A 19. századtól a 20. század második felével bezáróan Európa országainak jelentős része vagy külön közigazgatási bíróságot állított fel, vagy a közigazgatási bírászkodást rendes bíróságok és más szervek között osztotta meg. A szabadalmi jogszolgáltatásban ilyen, nagyjából egységesnek mondható tendencia azonban nem figyelhető meg, aminek az az oka, hogy a különbíróságkénti megszervezés alapja a szabadalmi jogszolgáltatás kapcsán más volt, mint ami a közigazgatási bírászkodás kapcsán. Mára már evidencia, hogy a dualizmus speciális alanyi kör, illetve speciális tárgykörök alapján szervezett különbíróságokat. Jelen esetben evidensnek tűnhet, hogy a szabadalmi ügy, amelynek alapja egy műszaki kérdésben való döntés, nyilván olyan speciális ügynek minősült, amelyet csak különbíróságként lehetett elbírálni. E sorok szerzőjének álláspontja szerint ez az állítás csak felületesen állja meg a helyét, és valójában a hazai szervezeti megoldás mélyebb gyökerű.

Az vitán felüli, hogy egy szabadalmi ügyben – legyen az engedélyezési eljárás vagy jogvita – a konkrét tényállás műszaki kérdésben való állásfoglalás nélkül nem bírálható el. Az is nyilvánvaló, hogy a bíró ezzel a szaktudással nem rendelkezett, így szakmai segítségre szorult. Mindez azt jelentette, hogy a szabadalmi jogszolgáltatás szükségszerű következménye egy műszaki szakember bevonása az eljárásba. A műszaki szakember bevonása az eljárásba tehát elkerülhetetlen, hiszen az első ránézésre olyan egyszerű találmányok, mint pl. a töltő-

¹⁸ A dualizmus kori közigazgatási bírászkodás történetéről lásd bővebben: *Stipta István*: Tisza Kálmán és a közigazgatási bírászkodás. *Jogtörténeti Szemle*, 2013. 3. sz., p. 23–33; *Stipta István*: A magyar pénzügyi közigazgatási bíróság eljárási rendje (1884–1896). *Miskolci Jogi Szemle*, 2011. különszám, p. 168–182; *Szabó István*: Közjogi bírászkodás az I. Osztrák Köztársaságban. *Iustum Aequum Salutare*, 2009. 4. sz., p. 65–84.

toll¹⁹ vagy a lakat²⁰ műszaki leírása is gondot okozhat a jogászbírónak. Azonban pusztán a speciális műszaki kérdésre hivatkozva még nem juthatunk el a különbíróági modell elfogadásáig. Ugyanis voltak egyéb magánjogi viták is, amelyeknél speciális szakkérdés merült fel. Így a bíró egy egyszerű gondnokság alá helyezési perben is orvosszakértő véleményét vette igénybe, azonban mégsem merült fel a gondnokság alá helyezési perek különbíróághoz való utalása. A legtöbb magánjogi vitában a speciális szakkérdés eldöntésére elegendőnek bizonyult a szakértő bevonása az eljárásba. A szakértő feladata volt a jogászbíró kitanítása oly módon, hogy az a vitás kérdés lényegével annyira megismerkedjen, hogy az ítélet meghozatalánál figyelembe veendő összes kérdést eldönthesse. A szabadalmi vitákban azonban az ilyen típusú szakértői segítség nem bizonyult eléggé hatékonynak, aminek oka az volt, hogy a szabadalmi eljárásban igénybe vett szakértő funkcionálisan különbözött az egyéb magánjogi vitákban előfordulóknál.

Ugyanis ha valamilyen szakkérdés egy ítélet alapjául szolgált, akkor elegendő lehetett szakértő bevonása, jelen esetben azonban a műszaki kérdés mint szakkérdés eldöntése maga volt az ítélet.²¹ Ítéletet pedig csak bíró hozhatott, így a dualizmus gondolkodásában mindez azt jelentette, hogy olyan speciális összetételű bírói tanácsot kellett összeállítani, amelyben a jogászbíró mellett helyet kapott egyéb műszaki végzettségű bíró is.

Ennek értelmében a szabadalmi jogszolgáltatás során olyan tanácsot kellett összeállítani, amely bírókból és szakbírókból, tehát műszaki képesítésű tagokból egyaránt állt. Vagyis azzal a sajátos jellemzővel, amely a szabadalmi jogszolgáltatást megkülönbözteti a „rendes” jogszolgáltatástól, nem magának a bírónak, hanem a bírói tanácsnak kellett rendelkeznie.

A kérdés most már csak az, hogy ezen *speciális összetételű bírói tanács integrálható-e valamely rendes bíróság szervezetébe?* Amennyiben integrálható, akkor a sajátos tanácsai összetétel valamely rendes bíróság szervezetén belül alakul meg, amely nem teszi szükségessé a különbíróág felállítását, ugyanakkor a műszaki szakkérdés eldöntésének szakszerűsége sem kerül veszélybe. Megvizsgálva a dualizmus rendes bírósági szervezetrendszerét megállapíthatjuk, hogy ha nem is nagy számban, de találunk ilyen esetre példát. Így a dualizmus korában a törvényszék magánjogi perekben háromtagú tanácsban járt el, amely tanácsai formáció sajátosan alakult a váltó- és kereskedelmi perek esetén, amikor a tanács két tagja az ipari és kereskedelmi érdekvédelmi szervezetek (kamarák) által választott ülnök volt. Ennek ellenére a dualizmus kori gondolkodás úgy ítélte meg, hogy szabadalmi viták esetében e sajátos tanácsai formáció nem integrálható a rendes bírósági szervezetbe, így mindenképp

¹⁹ Magyar Nemzeti Levéltár (továbbiakban MNL) Polgári kori kormányhatósági levéltárak K szekció (továbbiakban K) Iparügyi minisztériumi levéltár (továbbiakban 603) 126. cs. B. 14162/1938.

²⁰ MNL K 603 152. cs. B. 14988/1944; vö: Papp László: Polgári perrendtartás a szabadalmi jogban in Homoki-Nagy Mária (szerk.): A polgári peres eljárás történeti fejlődése Magyarországon. Szeged, 2013, p. 189–195.

²¹ Fazekas Oszkár: Sürgős iparjogvédelmi reformok. Magyar Jogászegyleti Értekezések. 1907/36. kötet, 2. füzet, p. 20.

egy különbíróóság felállítása indokolt. Észre kell vennünk tehát, hogy a szabadalmi hatóság különbíróóságkénti megszervezése mögött nem az az érv húzóódott, hogy egy szabadalmi vitában a műszaki kérdés eldöntéséhez a jogászbíróval egyenértékű szakbíró bevonása szükséges, hanem sokkal inkább az, hogy ezen sajátos összetételű tanács a rendes bíróságok szervezetébe nem illeszkedhet.

III.

Abban az esetben, ha e logika elvi jellegét el is fogadjuk, érdemes egy pillantást vetnünk a tényleges megvalósítására. Szabadalmi törvényünk bírósági szervezetre vonatkozó rendelkezései korántsem konzekvensek a vázolt tendenciával. Ugyanis első ránézésre is szembe-tűnik, hogy a törvény nem minden szabadalmi ügyet utalt a szabadalmi hatóságok elé. A szabadalmi hivatal bejelentési osztályának hatáskörébe tartozott különösen a szabadalmi bejelentések vizsgálata, közzététele, visszautasítása, a szabadalom megadása vagy megtagadása, a felszólalások elintézése, a meghatalmazottak lajstromozása, a lejárt szabadalmak megszüntetésének kihirdetése, a szabadalmi díjak beszedése. E bejelentési osztály általános hatáskörű elsőfokú fórumnak minősült, ebből adódóan a bírói osztály csak azokban az ügyekben járhatott el, amelyeket a törvény kifejezetten elé utalt. A bírói osztály tehát első fokon kizárólag a megvonási, megsemmisítési és a szabadalmak terjedelmének megállapítása iránt indított perekben járt el.²² Továbbá e szerv intézte a más bíróságok, illetve hatóságok azon megkereséseit, amelyek tárgya valamely szabadalmi leírás értelmezése volt. A bírói osztályt a törvény azonban vegyes folyamódású szervként hozta létre, azaz a bejelentési osztály másodfokú fórumaként is funkcionált. A bejelentési és a bírói osztályból álló szabadalmi hivatal²³ fölé a törvény szabadalmi tanácsot szervezett, amely a bejelentési osztály elsőfokú ügyeiben másodfokú, s egyben végső fórumként funkcionált.²⁴ Mindezekből adódik, hogy a már megadott szabadalomról, illetve magából az oltalomból folyó jogok védelmét mint vagyoni jogi kérdést a törvény rendes bírósági hatáskörben hagyta.²⁵

²² *Kósa Zsigmond*: Jogosítottak-e a szabadalmi hatóságok egy szabadalom megsemmisítése iránt indított perben a későbbi elsőbbséggel engedélyezett szabadalmat a korábbi szabadalomtól függőnek nyilvánítani? *Ügyvédek Lapja*, 1900, 18. sz., p. 3; *Fenyő Henrik*: Szabadalmi intézményünk jelen állapota. *Magyar Mérnök és Építész Egylet Közlönye*, 1914, p. 139.

²³ Érdekeség, hogy a törvény eredetileg három osztályt rendelt el felállítani: bejelentési osztály, felfolyamódási osztály, megsemmisítési osztály. Az igazságügyi bizottság javaslatára azonban az utolsó kettő egy egységes bírói osztállyá lett összevonva, utalva arra, hogy a tervezett felfolyamódási és megsemmisítési osztályok hatáskörébe tartozó ügyek döntően jogi természetűek, így a szervezeti különállást semmi sem indokolja.

²⁴ Ebből következik, hogy az első szabadalmi törvényünk a szabadalmi hivatal és a szabadalmi tanács felállításával az egyetlen kétszintű különbíróóságot hozta létre.

²⁵ *Kósa Zsigmond*: Bevezetés a szabadalmi jog tanába. *Iparjogi Szemle*, 1914. 6. sz., p. 65; *Ladoméri Szmertnik István*: A magyar szabadalmi törvény, a hozzátartozó végrehajtási rendelet és az ezeket módosító rendelkezések. A m. kir. Szabadalmi Bíróság kiadása, Budapest, 1935, p. 9.

Joggal merül fel az olvasóban, hogy a szabadalomból folyó jogok védelme során nem merült fel olyan műszaki kérdés, amelynek eldöntése speciális tanácsi formációt igényelt volna? Nyilvánvalóan felmerült, azonban nem olyan mélységében, mint az engedélyezési eljárás vagy a megállapítási, megsemmisítési perek vonatkozásában. Azonban mégis elgondolkodtató, hogy egy licencia vagy szabadalombitorlás kérdésében a jogalkotó elégségesnek ítélte a rendes bíróságok szervezetében rejlő lehetőségeket, és ezen ügyekben nem ágált a felek által kirendelt szakértőtől sem.²⁶ Ugyanis azt látni kell, hogy a szakértő-szakbíró kérdésében a szabadalmi joggal foglalkozók egyértelműen az utóbbi mellett tették le a voksukat.²⁷ Anélkül, hogy e kérdést különösebb mélységében boncolgatnánk, nyilvánvaló, hogy a szakértők alkalmazása azt a veszélyt rejtette magában, hogy ugyanabban a kérdésben eltérő szakértői vélemények születhettek, ami az egységes jogalkalmazást áshatta volna alá.

Mindezekből következik, hogy a szabadalommal összefüggő némely kérdés rendes bírósághoz utalása egyértelműen gyengítette a különbíróság mellett felhozott érveket, azonban azokat megdönteni nem tudta. Ennek oka az osztrák–német szabályozási tendenciához való igazodás volt.

Unos-untalan hangoztatott tétel, hogy a 19. századi magyar magánjogi szabályozás az osztrák–német befolyás alatt állt. A századvégi hazai szabadalmi gondolkodást azonban az osztrák–német koncepciók valóban több szinten is áthatották. *Egyrészt* 1894-ig a szabadalmi politika a dualizmuson belül közös érdekű ügynek számított, s azt a két állam közös elvek mentén kezelte. 1880 és 1893 között több tervezet is született amely az osztrák–magyar közös elveken, s azon belül is az 1852. évi pátensen alapuló szabályozást kívánta megreformálni. Bár ezen tervezetek zátonyra futottak, a bennük foglalt haladó elvek egyértelműen hatottak az 1895. évi jogalkotásra. *Másrészről* a hazai elméleti és gyakorlati szabadalmi joggal foglalkozók szinte kivétel nélkül a német szakirodalmon nevelkedtek. Nem véletlen, hogy a magyar szabadalmi jog első monografikus feldolgozása 1911-ben Kósa Zsigmond tollából született meg, s ezt megelőzően csak hosszabb tanulmányok és cikkek árulkodnak arról, hogy Magyarországon is foglalkoznak szabadalmi kérdéssel. E munkák pedig rendre Kohler „Handbuch”-ját²⁸ vették alapul, s többnyire az osztrák, illetve a német, esetleg a francia szabályozás bemutatására törekedtek. A Jogtudományi Közlöny, illetve a Szabadalmi Közlöny hasábjait lapozgatva elvétve találkozunk angol, illetve amerikai összehasonlítással is, azonban azok mélysége és terjedelme soha nem érte el az előbb említett országokét.

²⁶ Meg kell jegyezni, hogy ha egy rendes bíróság előtti eljárás során valamely találmány leírása körül vita támadt, akkor a hatóság a leírás értelmezése végett a szabadalmi hivatalt megkereshette. E megkeresésre azonban törvényi kötelezettsége nem volt, és ehelyett a bíró megelégedhetett a Pp. szabályainak megfelelően a szakértői bizonyítással is.

²⁷ *Bernauer Zsigmond*: Szakbírák és szakértők a szabadalmi jogszolgáltatásban. Iparjogi Szemle, 1911, 1. sz., p. 8.

²⁸ *Josef Kohler*: Handbuch des deutschen Patentrechts in rechtsvergleichender Darstellung. J. Bensheimer, 1900. A mű kétséget kizáróan a német szabadalmi jog egyik alapmunkája, amely nemcsak korában, hanem azt követően is hatást gyakorolt a német szabadalmi jog fejlődésére.

Mindezekből következően egy német dogmatikán nevelkedett tudományos közvélemény, illetve az osztrák–német szabályozási minta alapulvételére hajlamos törvényhozás önmagában determinálta szabadalmi törvényünk alaptételeit.

Azonban az 1895. évi jogalkotást hiba lenne egy egyszerű német adaptációnak titulálni, hiszen az nem minden esetben követte azt. Erre tökéletes példa a szervezeti megoldás, amely alapvonalaiban német koncepciót követett, azonban hatásköri és eljárási szabályaiban eltért. A legmarkánsabb eltérést abban látjuk, hogy a német törvény az ún. elővizsgálati rendszert vezette be, míg a magyar jogszabály a bejelentési rendszerrel egybekötött felszólalást.²⁹ Az eljárásjogi eltérés értelemszerűen a szervezetre is kihatott, amely a fentebb említett sajátos hatásköri megosztást eredményezte.

IV.

Összegezve tehát megállapíthatjuk, hogy a szabadalmi jogviták elbírálására – ideértve az engedélyezést is – a dualizmus kori magyar szabályozás két okból választotta a különbírószági megoldást. Egyrészt a szabadalmi jogszolgáltatás során felmerülő műszaki kérdés szakszerű és jogszerű eldöntését a jogalkotó egy sajátos tanácsi összetételben látta biztosítani. A dualizmus kori gondolkodás e sajátos tanácsi összetételt azonban összegegyeztetetlenné tartotta a rendes bírósági szervezetrendszerrel, így azt egy különbírószág formájában hozta létre. A történelmi hitelesség kedvéért meg kell jegyezni, hogy az 1895. évi szabályozás nem egy tökéletes különbírószágot hozott létre, hanem valójában egy bírói jogkört gyakorló „hibrid” szervet, amely a két világháború közötti módosításoknak köszönhetően nyerte csak el tiszta különbírószági jellegét. E tanulmány a terjedelmi korlátokra tekintettel e folyamatot nem vizsgálja, fókuszában csak a különbírószág megszervezésének kérdése állt. Másrészt pedig annak az eldöntésében, hogy e sajátos tanácsi formáció miért nem egyeztethető össze a rendes bíróságokkal, hazánk német mintát követő állásfoglalást dolgozott ki.

Kilépve a tárgyalt korszak történelmi közegéből megállapíthatjuk, hogy a sajátos összetételű szabadalmi tanács rendes bíróságba történő integrációja ellen, azaz a különbírószágkénti megszervezése mellett, legalább annyi érvet sorakoztathatunk fel, mint amennyit ellene. A szerző elfogultságában úgy érzi, hogy a rendesbírószág–különbírószág érvrendszerében a mérleg nyelve egy hajszálnyit az utóbbi felé látszik elbillenni, amit azonban ellensúlyozhat a nemzetközi, elsősorban a német dogmatika szervezetről alkotott, és a konkrét időszakra jellemző elképzelése.

²⁹ A 19. század végi szabadalmi eljárásokról lásd bővebben *Beck Hugó*: Szabadalmi jogunk reformja. Franklin Társulat, Budapest, 1909, p. 388; *Walter D. Brown*: A brief history of patent legislation in the United States. Washington, 1889, p. 8; *Deutsch Izidór*: Az ipari szellemi tulajdon védelme. Jogtudományi Közlöny, 1894, 33. sz., p. 261; *Fekete Ignác*: Szabadalmi jogunk reformja. Budapest, 1884, p. 11; *Thomas Bond Hall*: Legal status of patents. Cleveland, 1882, p. 20; *Nagy Benő, dr. Wámoscher Endre*: A magyar szabadalmi jog zsebkönyve. Budapest, 1931, p. 11; *Tury Sándor*: A magyar szabadalmi jog kézikönyve. Budapest, 1911, p. 15.

A tanulmány fő tanulságaként tehát azt emelhetjük ki, hogy a szabadalmi jogszolgáltatás szervezeti rendezésének nem az a fő kérdése, hogy a műszaki elem milyen mélységben vegyen részt a jogvita eldöntésében, hanem az, hogy a műszaki taggal kiegészült bírói tanácsot az adott korszakban összeegyeztethetőnek véljük-e a rendes bíróság szervezetével. A kérdés megválaszolására pedig nyilvánvalóan hatást gyakorol a probléma éppen aktuális nemzetközi megítélése. Ebből adódóan a szabadalmi jogszolgáltatás szervezete a dualizmus kori osztrák–német–magyar különbírói rendszerben éppúgy elképzelhető, mint a napjainkban jellemző rendes bíróságba integrálva.